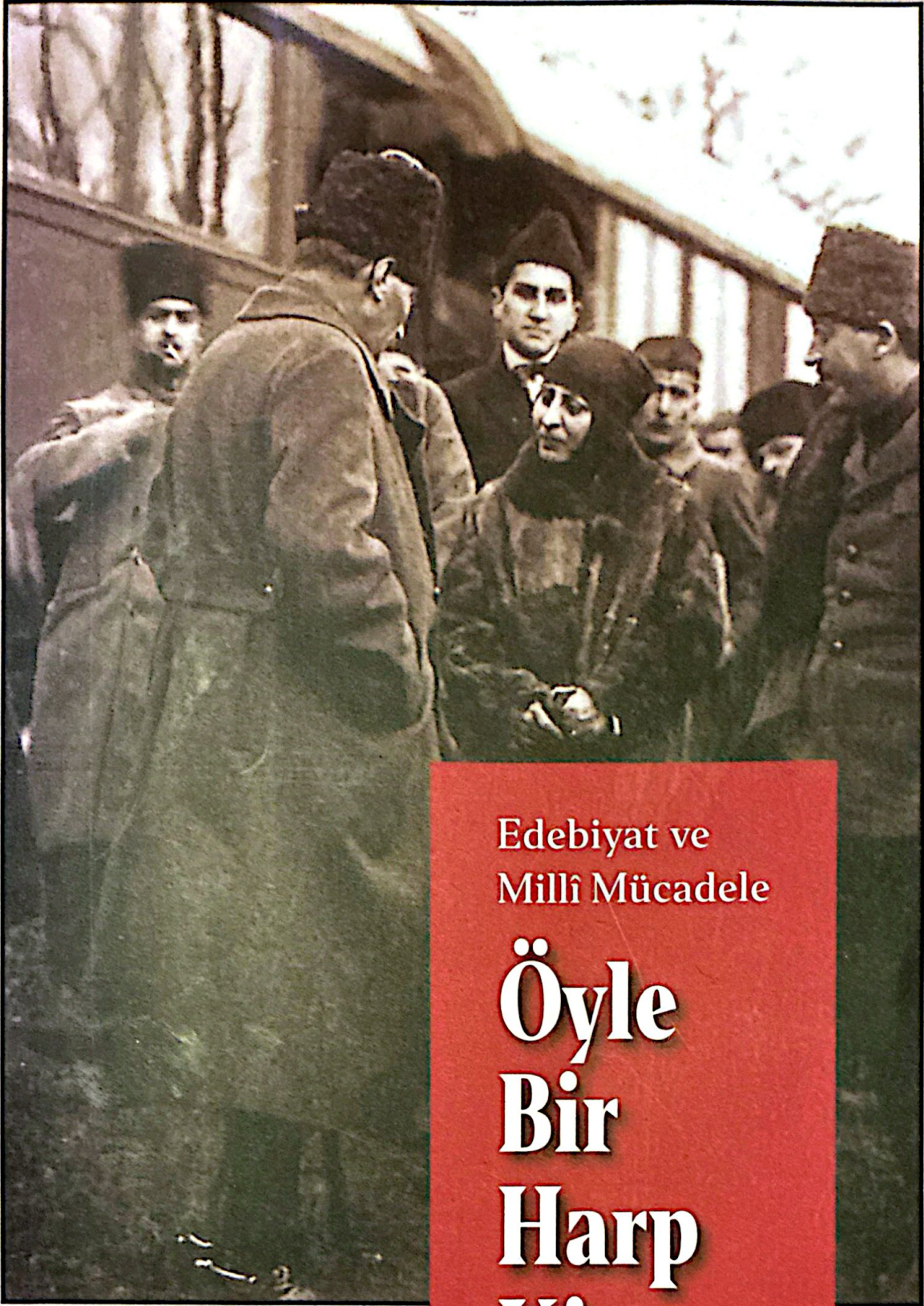

Edebiyat ve
Millî Mücadele

Öyle Bir Harp Ki

Zeytinburnu Belediyesi Kùltür Yayınları

Kitap No: 93

Edebiyat ve Milli Mücadele: Öyle Bir Harp Ki

Koordinasyon

Sertaç Güleç

Nurullah Yıldız

Editörler

Zeynep Kevser Şerefoğlu

Mustafa Göleç

İlhami Danış

Düzelti

Betül Çağlar Görçin

Kitap Tasarım

Abdüsselam Ferşatoğlu

ISBN

978-625-98102-3-2

T.C. Kùltür ve Turizm Bakanlığı

Sertifika No: 20640

1. Baskı,

İstanbul, Mayıs 2026

Baskı, Seçil Ofset

100. Yıl Mah. Matbaacılar Sitesi

4. Cadde No:77 Bağcılar, İstanbul

Sertifika No: 44903

**ZEYTİNBURNU
BELEDİYESİ**

zeytinburnu.istanbul | 444 1984

İÇİNDEKİLER

- 17 NÂZİM HİKMET VE PABLO NERUDA:
İKİ KOMÜNİST ŞAİRİN 20. YÜZYIL DESTANLARINDA
MARKSİST ANTİ-EMPERYALİZM VE MİLLÎ MÜCADELE
Halil Berktaş
- 35 TARİH OLARAK EDEBİYAT:
MİLLÎ MÜCADELE'NİN EŞ-ZAMANLI ROMANLARI
Mustafa Göleç
- 61 YAZILI GELENEK: OSMANLI ASKERLERİNİN
SAVAŞ ANI VE TECRÜBELERİNİN YAYINLANMASI
VE TÜRK EDEBİYATINA ETKİSİ
Mesut Uyar
- 79 CEPHEYİ MENKİBELEŞTİRMEK: RESMÎ ASKERİ
YAYINLARDA KAHRAMAN ODAKLI SAVAŞ ANLATISI
Ahmet Özcan
- 97 HAYDUTLAR VE KAHRAMANLAR: BATI ANADOLU
KUVÂ-YI MİLLİYESİ VE EDEBİ ESERLERDEKİ YANSIMASI
Mehmet Fatih Baş
- 121 AHMET HAMDİ TANPINAR'IN SAHNENİN DIŞINDAKİLER
ROMANINDA MÜTAREKE İSTANBUL'U
Cezmi Eraslan
- 143 EDEBİYAT-TARİH İLİŞKİSİ BAĞLAMINDA MİLLÎ MÜCADELE
DÖNEMİNDE ÇERKESLER
Caner Yelbaşı
- 163 İLHAN TARUS'UN KURTULUŞ SAVAŞI ÜÇLEMESİNDE
ÇERKES VE AZINLIK KİMLİKLERİNİN TEMSİLİ
Ahmet Yıldız
- 199 TE LAWRENCE'İN BİLGELİĞİN YEDİ DİREĞİ'NDE
ARAP 'MİLLÎ' MÜCADELESİ
Nagihan Haliloğlu
- 217 ÂŞIKLARIN VE SOKAK DESTANCILARININ DİLİNDE
MİLLÎ MÜCADELE
M. Sabri Koz
- 249 MİLLÎ MÜCADELE'NİN SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİ VE
TOPLUMSAL EMPATİYE TARIK BUĞRA ÜZERİNDEN BAKIŞ
İbrahim Maraş
- 265 MİLLÎ MÜCADELE'NİN SİNEMATOGRAFİK GÖRÜNÜMLERİ:
EDEBİYATTAN SİNEMAYA ATEŞTEN GÖMLEK
İ. Arda Odabaşı

- 285 ULUS-İNŞÂSİ VE ÖTEKİ OLUŞTURMA BAĞLAMINDA MİLLÎ MÜCADELEDE İZMİR'İ İŞLEYEN ROMANLARDA İZMİR İMGESİ
Yılmaz Daşcıoğlu
- 297 MATEM, İSYAN VE ÜMİT: MİLLÎ MÜCADELE'DE SULTANAHMET MİTİNGLERİNİN TÜRK ROMANINA YANSIMALARI
Turgay Anar
- 311 DÖNEMİNDE KALEME ALINMIŞ EDEBİ YAZILAR IŞIĞINDA İŞGAL İSTANBUL'UNDA RAMAZAN
Ali Şükrü Çoruk
- 337 KADINLARIN ROMANLAŞTIRDIKLARI MİLLÎ MÜCADELE
Hülya Eraydın Argunşah
- 383 NEZİHE MUHİDDİN'İN İZMİR ÇOCUĞU ROMANINDA MİLLÎ MÜCADELE'YE UZAKTAN BAKMAK
Deniz Aktan Küçük
- 397 MİLLÎ MÜCADELENİN AYAK SESLERİNİ DUYARKEN: SEVİYE TALİP VE SAHNENİN DIŞINDAKİLER ROMANLARINDA İDEAL KADIN İLE ŞARTLARIN YARATTIĞI KADIN
Didem Arvas
- 415 VATANI KURTARMANIN CİNSİYETİ İLHAN TARUS'UN VAR OLMAK ROMANI ÜZERİNDEN BİR DEĞERLENDİRME
Zeynep Kevser Şerefoğlu Danış
- 445 KEMAL TAHİR'İN MİLLÎ MÜCADELE KONUSU ROMANLARINDA İDEAL KADININ YÜKSELİŞİ
Hilal Akça Öcal
- 461 KURTULUŞ SAVAŞI ANLATILARINDA ANLATICI KİMLİKLER, FEDAKÂR ÇOCUK KAHRAMANLAR VE ÇOCUKSU ÖZNELLİKLER
Meryem Selva İnce
- 481 KURMACANIN AYNASINDA MİLLÎ MÜCADELE: TARIK BUĞRA ROMANLARINDA "TARİHİN İNSANİLEŞTİRİLMESİ"
Ebru Burcu Yılmaz
- 503 KANONİK SESLER: MİLLÎ MÜCADELE EDEBİYATINDA HALİDE EDİP VE YAKUP KADRİ
Mehmet Samsakçı
- 519 KOVAN'A ÇOMAK SOKMAK: KEMAL TAHİR'İN GÖZÜNDEN MUHAFAZAKÂRLARIN SAVAŞI, İLERİCİLERİN CUMHURİYETİ
Özlem Fedai
- 543 PEYAMİ SAFA'NIN TEFRİKA ROMANI SÜNGÜLERİN GÖLGESİNDE'YE YANSIYAN MİLLÎ MÜCADELE
Dinçer Atay

NEZİHE MUHİDDİN'İN İZMİR ÇOCUĞU ROMANINDA MİLLÎ MÜCADELE'YE UZAKTAN BAKMAK

Deniz Aktan Küçük¹

Nezihe Muhiddin, II. Meşrutiyet Dönemi'yle birlikte kadın hakları için mücadele etmeye başlayan, mücadelesini Cumhuriyet'in kuruluş yıllarında da sürdüren bir isimdir. Seçme ve seçilme yani siyasal güce katılımı da içerir biçimde kadınların tam vatandaşlık haklarını talep eden Nezihe Muhiddin, bu anlamda kadın hakları yönünde toplumsal dönüşümün “kadın eliyle” gerçekleşmesi için uğraş verir.² *İzmir Çocuğu* ise Nezihe Muhiddin'in Kemalist rejimle yaşadığı uyumsuzluklar sonucunda itibarsızlaştırıldığı ve siyasete karışmamak üzere köşesine çekilmeye zorlandığı dönemde yazdığı eserlerden biridir. Roman önce *Milliyet* gazetesinde tefrika edilir. İlk parçası 6 Teşrinievvel (Ekim) 1934'te çıkan romanın sonuncu yani 21. parçası 1 Kasım 1934'te yayımlanır. Ardından ufak değişikliklerle ve aslında zamansal kurgusuyla uyuşmayan “Geçen Cihan Harbi Mütareke Seneleri Romanı” üst başlığıyla 1943'te Hilmi Kitabevi tarafından kitap olarak basılır.

İzmir Çocuğu 1924'te, ana karakter Feriha ve annesi Fûruzan Hanım'ı Ada'da gerçekleşecek bir baloya hazırlanırken gördüğümüz bir sahneyle açılır. Ardından Fûruzan Hanım'dan başlayarak Feriha'yı yakından tanıtmamızı sağlamak üzere II. Abdülhamit Dönemi ile 1924 arasını kapsayan bir sergileme bölümüne yer verilir. Bu uzun bölümün ardından 1924'e, baloya geri dönülür. Balodan itibaren bir buçukluk senelik bir süreyi takip eden anlatı, İzmir'in kurtuluşunun 4. yıl kutlamalarına yani 9 Eylül 1926'ya geçer ve kısa bir özet yardımıyla bu kez bu tarihten sonra olacakları sergiler. Görüldüğü üzere, romanın şimdisi Cumhuriyet Dönemi'ne tekabül ederken,

1 <https://orcid.org/0000-0002-9272-6751>

2 Yaprak Zihnioğlu, *Kadınsız İnkılap: Nezihe Muhiddin, Kadınlar Halk Fırkası, Kadınlar Birliği* (İstanbul: Metis Yayınları, 2003), 15-22.

Milli Mücadele'ye dair anlatı geri dönüşlerle şekillenen sergilemenin bir kısmını oluşturur. Bu kısım ise ana karakter Feriha'nın milli bilinç kazanma merhalelerinden biri olarak, uzaktan bir bakışla kurgulanır. Öyle ki Feriha'nın milli bilince ulaşma süreci de çizgisel olarak ilerlememekte, tamlığa doğru sürekli bir gelişimden ziyade geliş gidişlerle şekillenmektedir. Tüm bu hareketle birlikte romanın ortaya koyduğu da bir milletin uyanış hikâyesini aktaran bir kuruluş anlatısı değil Feriha'nın bir "Türk kadını" olma yolundaki tekâmülünün anlatısıdır.

Bu yazı, Nezihe Muhiddin'in *İzmir Çocuğu*'nda Milli Mücadele'ye neden ve nasıl yer verdiğini değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Bunun için, önce Nezihe Muhiddin'in kadın haklarına dair mücadelesiyle Milli Mücadele arasındaki ilişki saptanacak ve Milli Mücadele'ye iştirakin belli haklara sahip olmanın ön koşulu olarak nasıl anlamlandırıldığı gösterilecektir. Ardından bu ön koşulun *İzmir Çocuğu*'nda sağlanmıyor olmasına dikkat çekilecek ve romanın Feriha'nın Milli Mücadele'ye ancak "uzaktan" bakmasını nasıl dayandırdığına odaklanılacaktır. Bu süreçte Feriha'yı milli bilince ermekten alıkoyan manevi kimsesizliğin altı çizilecek ve bu manevi kimsesizlik, yetiştirme şartları yani annesi Füzûzan Hanım'ın ve okuduğu okulların olumsuz etkisi bağlamında incelenecektir.

Kadın Hakları Mücadelesi ve Milli Mücadele

Nezihe Muhiddin'in başta seçme ve seçilme hakkı olmak üzere kadınların eşit/tam birer vatandaş olarak haklarını kazanmaları için verdiği mücadele, onun tüm yazılarına sirayet ederken; Milli Mücadele'ye dair anlatısını da şekillendirir. Nezihe Muhiddin'in kurmaca dışı metinleri yani çeşitli gazetelerde ve Türk Kadınlar Birliğinin yayın organı olan *Kadın Yolu*'nda çıkan yazılarıyla birlikte 1931 tarihli *Türk Kadını* kitabı tarandığında, Milli Mücadele'ye bakışının Cumhuriyet öncesi ve Cumhuriyet sonrasında farklı motivasyonlarla, farklı vurgular taşıdığı görülür.

Nezihe Muhiddin'in Cumhuriyet öncesinde Milli Mücadele'ye nasıl baktığını anlama sürecinde 1919'da *İleri*'de yayımlanan "Tevzîrat Devam Ediyor: Gözümüzü Açmalıyız!" yazısından yararlanılabilir. Nezihe Muhiddin bu yazısında "cereyan-ı millî", "millî harekât", "Anadolu hareketi", "millî kıyam" yani milli ayaklanma olarak andığı Milli Mücadele'nin "İttihatçıların mahirane bir entrikası" olmadığını ispatlamaya çalışır. Sansür nedeniyle boşluklar taşıyan bu yazıda, Milli Mücadele'nin menşe, mahiyet ve gayesi hakkında ne kadar yazılsa fazla addedilemeyeceği, bu harekât aleyhinde yayılan yalan dolan çürütmenin vatani bir vazife olduğu ifade edilir. Yalan dolanların odağında Milli Mücadele'nin II. Meşrutiyet'le benzerliği bulunurken, bu benzetme de "milletin başına ikinci zorbalar saltanatının musallat olduğu" imasını içerir.

Nezihe Muhiddin, On Temmuz olarak andığı II. Meşrutiyet'in ilanı hareketi ile Milli Mücadele'yi "zulme ve istibdada karşı bir ayaklanma" olmakta birleştirse de ikisinin arasındaki farkları görünür kılmaya çalışır. Bu karşılaştırma vasıtasıyla da Milli Mücadele'ye bakışını ortaya koymuş olur.

Buna göre, ilk olarak Milli Mücadele genel anlamda hükümet sisteminin temelinden değişimini hedeflemektedir: "Monarşiye, oligarşiye karşı saltanat-ı milliyeyi [milli saltanatı] ikame eylemek [geçirmek] milli hareketin başlıca gayesidir." İkinci olarak, Milli Mücadele Rumeli'den Anadolu'ya kadar Türklüğü bir bütün olarak ele almakta, bu bütünün varlığını ve istiklalini korumayı amaçlamaktadır. Bu açıdan da "umumi ve kütleli" bir ayaklanmadır. Üçüncü olarak ayaklanma fikri de seçkinlerden halka yani yukarıdan aşağıya intikal etmekten ziyade aşağıdan yukarıya yani halktan seçkinlere yayılmaktadır. Milli Mücadele, "menbaı avam" olarak bir harekettir. Dördüncüsü, Anadolu harekâtı kalpten, milletin bağrından doğduğu için bu harekâta hâkim olan "hissiyat"tır. Milli Mücadele hakikaten samimidir. Beşincisi, Anadolu yok olma tehlikesi karşısında canlanmakta, Milli Mücadele istiklal endişesiyle gerçekleşmektedir. Altıncısı, Milli Mücadele bütün zulüm ve istibdat dirençlerini kırmış, bir hakkı geri alma harekâtıdır. Yedincisi, bu ayaklanma umum milletin ceht ve iştiraki ile tahakkuk ettiğinden şerefi de bütün millete aittir. Sekizincisi, Milli Mücadele, II. Meşrutiyet tecrübesinden ders almış, on bir felaket senesinin acı dersleriyle gözleri açılmış Anadolu halkının ustalık döneminin ürünüdür. Dokuzuncusu, Milli Mücadele milliyet aşkı ile, bu büyük mefhumla canlılık kazanmış yekpare bir kütlenin işidir. Milli Mücadele'nin Türk'ü artık benliğini anlamış, zayıflık ve itimatsızlığını yenmiş, nefesine itimat etmiş, zinde ve püremel biridir.³

Görüldüğü gibi Nezihe Muhiddin bu yazısında Milli Mücadele'nin umumiliğine vurgu yapmaktadır. Uyanan "bütün Türk"tür. Bu bütünlük, "büyük küçük, kadın erkek"i birleştiren bir "tehlikeyi def etme" endişesi ile anlatıl-sa da Milli Mücadele'de kadınların da önemli bir yeri olduğu fikri özellikle vurgulanmamaktadır. Cumhuriyet sonrası Milli Mücadele'ye dair yazılarına bakıldığında ise Nezihe Muhiddin'in vurguyu bu fikre kaydırduğu görülür.

1923'te *Vakit*'te yayımlanan "Türk Kadınının Hakkı" yazısında, Milli Mücadele'ye dair anlatıda artık memleketleri için kanlarını akıtan fedakâr erkekler ve eline kazma kürek alarak çocuklarının nafakasını temin eden, bununla da kalmayarak aziz toprağını tehlikede görür görmez tüfeğini omuzlayıp sınıra koşan kadınlar vardır.⁴ Yine 1925'te *Kadın Yolu*'nun 3. sayısında yayımlanan

3 Nezihe Muhiddin, "Tevzirat Devam Ediyor: Gözümüzü Açmalıyız!" *Bütün Eserleri* 4 içinde, haz. Yaprak Zihnioğlu (İstanbul: Kitap Yayınevi, 2006), 197-204.

4 Nezihe Muhiddin, "Türk Kadınının Hakkı," *Bütün Eserleri* 4 içinde, 207.

"Kadınlar ve Tayyare İanesi" yazısında da Milli Mücadele'de Anadolu kadınları sırtlarında cephanesini taşıyarak anlatılır.⁵ 1931'de yayımlanan *Türk Kadını* kitabında ise kadınların erkeklerle "Türk'ün zulüm gören milliyetini, düşman ayakları ile kirlenen aziz topraklarını müdafaa ederken metin göğüslerinizdeki iman ile yalnız değilsiniz! Sinesi [bağrı] yaşlı genç kızlardan, gözleri yaşlı şehit analarına kadar bütün Türk kadını sizinle beraberdir!" diye haykırdığını yazar. Öyle ki bu metinde, Anadolu kadınıyla münevver kadın arasındaki fark da kaldırılır: "Türk kadını harpte ve zaferde erkekten bir an ayrı kalmadı ve hissesine isabet edeni [düşeni] yaptı. Aynı sahada münevver Türk kadını aziz köy kadını ile beraber çalıştı. Biri lisanı ile teşci [yürekendir] hitabeleri söyledi, öbürü elleri ve sırtı ile cephanesini taşıdı."⁶

Tüm bunlara eşlik eden ifadelerse Türk kadınının "büyük millî harekette rüşünü ispat ettiği",⁷ "liyakatini izhar ettiği"⁸ ve "siyasi haktan da istifade etmeye hak kazandı" dır.⁹ Bu anlamda, Nezihe Muhiddin'in Milli Mücadele anlatısını kadının dışarıda kalmadığı, doğrudan mücadelenin içinde olduğu biçimde kurması, kadını siyaset alanının içine yerleştirme mücadelesinin bir yansıması; kadının seçme ve seçilme hakkı talebinin "liyakat" çerçevesine alınmasına bir cevaptır.

Cumhuriyet'in kuruluş yıllarında kadınların vatandaşlık ve siyasal haklarının tanınması için gereken liyakati ispat etmediklerini öne süren erkek yazar ve aydınlar tarafından, kadınların güçlü hak talebine karşı "önce liyakat!" tartışması başlatılır.¹⁰ Örneğin 1927'de kadınların belediye seçimlerine katılmaları konusunu görüşmek üzere Nezihe Muhiddin başkanlığında toplanan Türk Kadınlar Birliği, Halk Fırkasından kadın aday gösterilmesi kararı aldığı anda bu girişimin mecliste de yankı bulduğu görülür. 21 Haziran 1927 tarihinde yapılan oturumda bu konu tartışmaya açılır. Aleyhtarlara karşı, Milli Mücadele'yi yakından görmüş olanların Türk erkekleri kadar Türk kadınlarının da bağımsızlığın kazanılmasında katkısı olduğunu bileceğinin, Türk kadınının millî vazifesini her daim yerine getirdiğinin ifade edildiği bu tartışmada, kadınların seçilme hakkı Milli Mücadele'deki varlıkları ile ilişkili kılınır. Kadınların bu hakka sahip olması, bu hakka Milli Mücadele'deki varlıkları neticesinde layık oldukları bağlamında dayandırılır.¹¹

5 Nezihe Muhiddin, "Kadınlar ve Tayyare İanesi," *Bütün Eserleri 4* içinde, 235.

6 Nezihe Muhiddin, "Türk Kadını," *Bütün Eserleri 4* içinde, 346-347.

7 Nezihe Muhiddin, "Türk Kadını," *Bütün Eserleri 4* içinde, 346-347.

8 Nezihe Muhiddin, "Türk Kadını," *Bütün Eserleri 4* içinde, 346-347.

9 Nezihe Muhiddin, "Türk Kadınının Hakkı," *Bütün Eserleri 4* içinde, 207.

10 Zihnioglu, *Kadınsız İnkılap*, 102.

11 Nesli Özkay, "Nezihe Muhiddin ve Türk Kadın Yolu Dergisi" (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2017), 37-38.

Bu açıdan, Hülya Argunşah'ın savaşın, cephenin eril bir alan olarak görül-
düğüne dair tespitini izleyerek,¹² siyasetin de eril bir alan olduğu kabulü-
le, bu iki alanın birbiriyle bağlantılandırıldığını, çakıştırıldığını söylemek
mümkündür. Nezihe Muhiddin'in mücadelesinin siyaset alanının cinsiyet-
lendirilmesine, erilleştirilmesine itirazla şekillendiği düşünülürse bu alanı
kadınlara açmanın yolu da savaşın, cephenin ya da daha net bir ifadeyle
Milli Mücadele'nin erillikten kurtarılmasından geçer.

Milli Mücadele'ye Uzaktan Bakmak

Nezihe Muhiddin, Balkan Harbi esnasında yaptığı bir konuşmada,¹³ vatani
hasta bir anneye benzetirken, kadınları bu hasta anneye uzaktan bakmama-
ya çağırır:

"Ey sadık evlatlar! Ananız muhtac-ı tedavi, hasta; ona uzaktan bakabilir
misiniz? Hastalığı uzun sürdü diye birahmane [acımasızca] başınızı
çevirebilir misiniz? Onu zelil, hain mahlûklara hizmetkâr verebilir
misiniz? Koşalım imdadına o mazlumun; o zalim, o hunhar pençelerden
kurtaralım onu! Bakınız melûl ve bimecal [mecalsız] inliyor, evlatlarından
imdat diliyor. Koşalım, kardeşler, onu halas etmemek sırf kendi nikbet
[talihsizlik] ve felaketimize şitab etmektir [koşmaktır]."¹⁴

Cumhuriyetin ilanı sonrasında kaleme aldığı "Kadınlar ve Tayyare İanesi"
başlıklı yazısında da Nezihe Muhiddin'in bu uzaklık mefhumunu tekrar et-
tiği fark edilir. Anadolu kadınıyla münevver İstanbul kadını arasındaki farkı
bu kez tanıyan Nezihe Muhiddin, Milli Mücadele'ye Anadolu kadınları gibi
doğrudan katılamamış olmayı "uzak kalma" olarak ifade eder: "İstiklal mü-
cadelesinde, Anadolu kadınları sırtlarında cephe taşıırken, İstanbul'da-
kilerin yalnız duacı kalması, izzetinefsimize giran kalmıştı [ağır gelmişti].
Vatan müdafaasına iştirakten uzak kalmak mecburiyeti çok elim idi."¹⁵

Bu noktada, vatan müdafaasına iştirakin kadınların haklarını elde etmeleri
sürecinde kazandığı önem de düşünülürse Milli Mücadele'ye yer veren bir
roman yazdığında Nezihe Muhiddin'in bu eleme taşımayacak yani anavata-
nı can çekişirken ona uzaktan bakmayacak bir karakter kurgulaması bekle-
nir. *İzmir Çocuğu*'na buradan hareketle bakıldığında, romanın beklentileri
karşılamadığı görülür. *İzmir Çocuğu*, Milli Mücadele anlatısında yerleşik
cinsiyet kalıplarını aşamayan, aktif katılımcı olamayan, Milli Mücadele'ye

12 Daha kapsamlı bir tartışma için Hülya Argunşah'un bu kitaptaki yazısına bakılabilir.

13 Bu konuşma, 1912-1913'te Tanin matbaası tarafından basılan *Darülfünun Konferans Salonunda Kadınlarımızın İçtimaları* adlı kitaba da alınır. Bkz. Nezihe Muhiddin, "Hitabe," *Bütün Eserleri 4* içinde, 153-162.

14 Nezihe Muhiddin, "Hitabe," *Bütün Eserleri 4* içinde, 155.

15 Nezihe Muhiddin, "Kadınlar ve Tayyare İanesi," *Bütün Eserleri 4* içinde, 235.

“uzaktan bakan” bir kadın imgesi kurar. Bu, üzerinde düşünülmesi gereken bir durumdur. Bu durumu anlamlandırabilmek içinse Nezihe Muhiddin’in bu metni yazdığı ve tefrika ettiği dönemle Milli Mücadele’ye yer veren yazılarını yayımladığı dönem arasındaki farkı dikkate almak gerekir.

Cumhuriyet Dönemi söz konusu olduğunda, Nezihe Muhiddin, Milli Mücadele’ye yer veren yazılarını siyaseten en faal olduğu 1923-1927 arasında yazar. 1927 sonrasında ise Nezihe Muhiddin’in yolsuzlukla suçlandığı, Kadınlar Birliğinin kimi üyeleri tarafından müfrit yani aşırı bulunduğu ve Nezihe Muhiddin’e karşı bir cephe oluştuğu görülür. Tüm bunların sonucunda Nezihe Muhiddin Türk Kadınlar Birliğinden ihraç edilir. Bu ihracın ardından yazdığı, 1931 tarihli *Türk Kadını* kitabı ise her ne kadar özellikle *Kadın Yolu*’ndaki yazılarıyla ortaklıklar taşısa da bir savunusu ve uzlaşısı metnidir.¹⁶ “Şüphesiz hak, azmin, fiilin ve liyakatindir. Onları bize vermeseler bile biz, onları alacağız.”¹⁷ diyen, kendini “memlekette açık açık kadına hak istemek için sesini gür çıkaran bir kadın”¹⁸ olarak tanımlayan Nezihe Muhiddin, 1931’de bu gür sesin gereksizliğinden bahseden, “Esasen Cumhuriyet’in kadınlar hakkında gösterdiği cömertlik kadın mücadelesine ihtiyaç bırakmayacak kadar feyizli ve müşfikti.”¹⁹ diyen bir kadına dönüşür. Tabi bu noktada, 1930’da kadınlara belediye seçimlerine katılma hakkının “verildiğini” yani *Türk Kadını* kitabının bu gelişmenin ardından yazıldığını belirtmek gerek ki bunu muhtar seçme ve seçilme hakkı ve 1935’te de milletvekili seçme ve seçilme hakkı izleyecektir.

1934 yani *İzmir Çocuğu*’nun tefrika edildiği zaman söz konusu olduğunda, 1934 yani *İzmir Çocuğu*’nun tefrika edildiği zaman söz konusu olduğunda, Nezihe Muhiddin’in gür sesinin yerini sessizlik almaz sadece. Aynı zamanda içtimai, millî meselelere fazla yakından bakmakla, müfritlikle itham edildiğinden bakışını da mesafelendirdiği görülür. 1919’daki yazısının başlığını da hatırlarsak, “Tevzîrat Devam Ediyor: Gözümüzü Açmalıyız!”, buradaki “gözünü açmak” deyiminin sadece bir uyanık olma, aldanmama halini karşılamadığını, biz diliyle kurulan bir ortak bakışın da imlendiğini fark etmek gerekir. Bu ortak bakışın kendi tecrübesinde bir imkânsızlığa dönüşmesiyle, yakından bakmanın, eril olarak kodlanan alanlara dâhil olmaya çalışmanın makbul bulunmadığını öğrenen Nezihe Muhiddin, popüler romanlar yazarak geçinmeye çalıştığı dönemde *İzmir Çocuğu*’nun ana karakteri Feriha’yı da Milli Mücadele’nin dışında, ona yalnız uzaktan bakar bir halde kurgular.

16 Nühket Sirman, “Sunuş: Nezihe Muhiddin’i Tanımak,” Nezihe Muhiddin, *Bütün Eserleri 1* içinde, haz. Yaprak Zihnioğlu (İstanbul: Kitap Yayınevi, 2006), xix.

17 Nezihe Muhiddin, “Türk Kadınının Hakkı,” *Bütün Eserleri 4* içinde, 206.

18 Nezihe Muhiddin, *Türk Kadını*, *Bütün Eserleri 4* içinde, 306.

19 Nezihe Muhiddin, *Bütün Eserleri 4*, 352.

Bu kurgu ise romanda kendini Feriha'nın manevi kimsesizliğiyle dayandırmıştır. Feriha'yı millî bilince ermekten alıkoyan bu manevi kimsesizliğin müsebbipleri ise anne Fûruzan Hanım ve "misyoner" okullarıdır.

Ana Kucağı, Mektep Bucağı

Nezihe Muhiddin "Mesail-i Hayatiyeden" başlıklı yazısında, "Türklük için ıslahata nereden başlayalım?" sorusunu, "terbiye ve maarif" olarak yanıtlar.²⁰ Öyle ki "Hitabe"sinde de "milletleri mesut ve müferreh yaşatan[in], medeniyetleri takrir eden[in]" "karakterler" olduğunu söyledikten sonra "karakterleri yaşatan ve ıslah ve ikmal eyleyen[in]" de "ana kucak, mektep bucağı" olduğunu belirtir. Nezihe Muhiddin'e göre "ilk terbiye-i milliye", "bu yurtlarda telkin edilir."²¹ *İzmir Çocuğu*'nda Feriha'nın millî bir terbiyeye mazhar olamaması ve tam da bu nedenle Millî Mücadele'ye iştirak edememesi de ana kucak ve mektep bucağında gerekli telkinleri alamamış olmasıyla açıklanır.

Ana kucakından başlarsak, romanda Feriha'nın "anne şefkatinin insan kalbine ilk güzellik, ilk doğruluk, ilk iyilik tohumlarını aşıl原因 büyük kudretini tatmamış" olduğu net bir biçimde ifade edilirken, yine "Aile bucağının ılık zevkini duymamış bir genç kızın boş ve ham benliğinde memleket aşkı, anayurt bağları nereden kök salacaktı?" sorusuyla da Feriha'yı millî bir bilince sahip olmaktan alıkoyanın "manevi kimsesizliği" olduğunu altı çizilir.²² Öyle ki Nezihe Muhiddin için aile rabıtasını hissetmemiş olanlarda vatan muhabbetinin temerküz etmesi yani birikmesi mümkün değildir.²³

Feriha'nın annesi Fûruzan Hanım, kendisi de millî terbiyeden nasiplene-memiş, üst sınıf bir Osmanlı konak kadını olarak çizilir. Nezihe Muhiddin'in genel olarak romanlarında sarayı ve Osmanlı konaklarını toplumsal çöküntünün esas nedeni olarak kurguladığı da düşünülürse²⁴ Fûruzan Hanım'a dair tüm olumsuz niteliklerin kökeninde padişaha yakın paşalardan birinin, hem de mühtedi bir Macar olan İrfan Paşa'nın kızı olması bulunur. Kızını bir Macar kontesi gibi yetiştirmeyi isteyen paşanın onu Paris hayranı bir Ermeni Katolik mürebbiyenin terbiyesine bırakması, Fûruzan Hanım'ı zaten tanıyıp bilmediği memleketiyle alakası büsbütün budanmış hale ge-

20 Nezihe Muhiddin, "Mesail-i Hayatiyeden," *Bütün Eserleri* 4 içinde, 182.

21 Nezihe Muhiddin, "Hitabe," *Bütün Eserleri* 4 içinde, 158.

22 Nezihe Muhiddin, *İzmir Çocuğu*, *Bütün Eserleri* 2 içinde, haz. Yaprak Zihnioğlu (İstanbul: Kitap Yayınevi, 2006), 206.

23 Nezihe Muhiddin, "Türk Ocağı'nda İlk Kadın İçtimanda Nezihe Muhiddin Hanımefendi Tarafından İrat Edilen Hitabe Aynen," *Bütün Eserleri* 4 içinde, 214.

24 Sirman, "Sunuş: Nezihe Muhiddin'i Tanımak," Nezihe Muhiddin, *Bütün Eserleri* 1 içinde, xviii-xix.

tirir. Bütün dünyayı Nişantaşı'ndan ibaret sanarak büyüyen Fûruzan Hanım, konağa gelen Türk kadınlarıyla umacı, ucube görmüş gibi alay edecek kadar "gayri-millî" bir kadındır. Herhangi bir bağ hissetmediği memleketinden bir an önce uzaklaşmaya, Batı'da hayalini kurduğu müsrif ve şaşaalı hayata ulaşmaya çalışır. Önce Macar bir müzisyenle kaçma planları yapsa da hayalindeki hayata Paris Sefaret Müsteşarı Raci Feyzullah Bey'le evlenerek kavuşur. II. Meşrutîyet'in ilanını izleyen dönemde, eşinin ölümünün ardından küçük kızı Feriha ile İstanbul'a döndüğündeyse karşımızda İstanbul'un şık âlemine karışmış; kalbini yakışıklı, genç bir yavere kaptırmış bir Fûruzan Hanım vardır. Söz konusu Mütareke Dönemi olduğunda Fûruzan Hanım'ın İngiliz zabıtlarının yanında yer aldığı; padişah ve sadrazamın ardından İngiliz Sefareti'ne kaçmayı tasarladığı görülür. Ancak gönül işlerinin yolunda gitmemesi yüzünden Fûruzan Hanım bu tasarısını gerçekleştirmez. Öyle ki ülkenin içinde yer aldığı savaşlarla ya da Millî Mücadele'yle alakasız bir halde, bir safahat hayatı yaşamaya devam eden Fûruzan Hanım'ı cumhuriyetin ilanı da etkilemez, değiştirmez. Tek değişen, içinde yer aldığı çevrede artık Musevi tüccarlarla yeni harp zenginlerinin de olmasıdır.

Nezihe Muhiddin, Fûruzan Hanım vasıtasıyla hem genel olarak bir kadının hem de özelde bir annenin nasıl olması gerektiğine dair fikirlerini görünür kılar. Bu süreçte Nezihe Muhiddin'in Cumhuriyet'in inşa etmeye çalıştığı yeni kadın tipini benimsediği, aynı anda millî ve medeni olan ve bu ikisinin birbirini dengeleyerek herhangi bir aşırılığa izin vermediği bir makbul kadın temsili ortaya koyduğu fark edilir. Yaprak Zihnioğlu'nun da belirttiği üzere, yenilikçi düşüncelerin ahlak düşüklüğüne yol açmaması gerektiğini düşünür ve bir yandan geleneksel kültürün kadın karşıtı yönleriyle mücadele ederken, öte yandan Batı karşısında bir kimlik olarak geleneksel kültürün ahlaki unsurlarını savunur. Geleneklerin kadını kısıtlamasına karşı çıkarırken, aşırı Batılılaşma sonucu yozlaşmaya karşı kadınlara uyarıda bulunur.²⁵

Kötü örnek Fûruzan Hanım, Nezihe Muhiddin'in "şehir kadını" olarak adlandırdığı, memleketleriyle bağları gevşek, bencil arzularını takip ederek süflî tatminler peşinde koşan, tek dertleri de süslenmek ve eğlenmek olan kadınlardan oluşan bir zümrenin üyesidir.²⁶ "Türk Kadını ve Barlar" yazısında da ortaya koyduğu üzere Nezihe Muhiddin, kadınların millî fazilet ve ismete hürmet edebilecek bir seviyede bulunmasını temenni etmekte, bunu da terbiyeye dair bir mesele olarak görmektedir.²⁷ Millî fazilet ve ismete hürmet edebilecek bir seviyede bulunmayan Fûruzan Hanım da bu seviyesizliğini en çok süslenme ve eğlenme merakıyla gösterir. Bu açıdan da

25 Zihnioğlu, *Kadınsız İnkılap*, 113.

26 Nezihe Muhiddin, "Türk Kadınlığı ve İktisadiyatımız," *Bütün Eserleri 4* içinde, 261-263.

27 Nezihe Muhiddin, "Türk Kadını ve Barlar," *Bütün Eserleri 4* içinde, 210.

içinde yer aldığı zümreyle beraber öncelikle memleketinin serveti üzerinde yıkıcı gedikler açtığı, ardından da ahlaki ve ailevi facialara neden olduğu için Nezihe Muhiddin tarafından onaylanmamaktadır:

“Zevk ve kaptisın televvunatı [renkten renge girmesi] olan moda seyyiesiyle [kötülükleriyle] fantezi eşyaya yüz binlerce lira feda eden ve paramızın bir seyl-i huruşan [çoşkun sel] halinde ecnebi diyarlarına akmasına sebep olan bu zümre, bir taraftan Türkiye’nin servetini ifna [yok] ederken diğer tarafta yokyoksul genç kadınlığa numune olarak telkin ettiği süs ve moda iştiyakı ile ahlaki ve ailevi faciaların amili olmaktadır.”²⁸

Milli servetin korunması için yerli malı kullanmaya teşvik, Nezihe Muhiddin’in en çok üstünde durduğu noktalardan biridir. “Tarz-ı nesclerindeki [dokumalarındaki] noksan-ı zarafete, hatta kabalığına rağmen yalnız yerli emtiası [malları]” ile giyinmeyi önerirken, bunu “memleketin selameti namına tahassüs-ı hodkâmanemizin [bencilce duygularımızın] fedası” olarak değerlendirir.²⁹ Romanın daha ilk sahnesinde baloya hazırlanırken sıkıntı içinde, hırçın ve somurtkan genç bir kadın olarak karşımıza çıkan Feriha’nın tüm mutsuzluğunun nedeni, geçen seneden kalan bir elbisenin o seneye uydurulması olarak verilir. Feriha’nın “tahammül edilemez acısı”, daha önce giymiş olduğu bir balo elbisesini yeniden giyiyor olmaktan kaynaklanır. Burada söz konusu olan, Feriha’nın annesinden aldığı kötü terbiyedir. “Balolarda Kadın Kıyafeti” başlıklı yazısında da ifade ettiği üzere Nezihe Muhiddin, memleketin iktisadi vaziyetini göz önüne alarak milli sermayeyi israfa sürükleyen o gösterişli tuvaletleri onaylamamakta, bunlar yerine “metin bir kumaştan yapılmış” ve “birbirini takip eden balolarda senelerce giyilebilecek” kıyafetler önermektedir.³⁰

“Vatan müdafaasında ihmali caiz olmayan mühim bir vasıta-i harb” olarak tanımladığı tayyareciliğe dair yazdıklarında da Nezihe Muhiddin’in kadınları “süs merakı”nı terk etmeye çağırdığı görülür. Ana fikri, “İstanbul’da elbise ve tuvalet mağazalarının kasalarına bir günde kadınlar eliyle doldurulan banknotlar bize bir değil birkaç tayyare almaya kâfidir.” olan “Kadınlar ve Tayyare İanesi” yazısında “tuvalet namına harice akıtılan paranın heder olduğu” hakikatini ortaya koymaya çalışır.³¹ Nezihe Muhiddin’in asıl vurgulamak istediği ise kadınların tüketici olmayı bırakıp üreterek gerçek, tam, etkin birer vatandaş haline gelmesi ve böylelikle vatani işlerde söz hakkına sahip olmasıdır:

28 Nezihe Muhiddin, “Türk Kadınlığı ve İktisadiyatımız,” *Bütün Eserleri 4* içinde, 262.

29 Nezihe Muhiddin, “Hitabe,” *Bütün Eserleri 4* içinde, 161.

30 Nezihe Muhiddin, “Balolarda Kadın Kıyafeti,” *Bütün Eserleri 4* içinde, 271-273

31 Nezihe Muhiddin, “Kadınlar ve Tayyare İanesi,” *Bütün Eserleri 4* içinde, 233-236.

“Şimdiye kadar Havva anamızdan beri yalnız süsümüzle temin-i muvaffakiyete çalıştık. Buna mukabil, erkeklerden celp ettiğimiz hürmet calı [sahte] olmaktan kurtulamadı, en âliminden en cahiline kadar, erkeklerin dimağında, şuuri [bilinçli], gayri şuuri [bilinçsiz] hakkolunan zihniyet kadının fuzuli bir müstehlik [tüketici] olmasıdır. Onun içindir ki içtimai hayatta, vahid-i kıyas [birim] olamıyoruz. Ne kadar münevver olursa olsun her erkeğin, kadın tarz-ı telakkisinde, kendisini hâkim, kavi ve mütefevvik [üstün], kadını zayıf, zebun [düşkün] ve küçük hissetmemesinin imkânı yoktur. Bu asırlardan beri devam eden tarz-ı muaşeretin bir netice-i zarurîyesidir. Kadınlar yalnız süslerini düşündükçe bu münfail [edilgin] vaziyette kalmaya mahkûm olacaklardır. Vatani işlerin mütehasıran bir cinse yüklenmesi, diğer cinsin mahkûmiyetini intaç eder [doğurur] ve erkek kendisini tabiatı ile hâkim görür. Bu suretle kemiyeten kendisine müsavi, keyfiyeten biraz gayretle kendi derecesine çıkmaya müstait [yetenekli] olan nısf-ı beşeriyet [insanlığın yarısı] akim ve atıl kalmamalıdır. Biz kadınlar, bu mahkûmiyete elbette razı değiliz, akametten ve ataletten müteneffiriz [nefret ediyoruz].”³²

Füruzan Hanım’ın bir kadın olarak sahip olduğu “süs merakı” birçok yönden sakıncalı bulunurken, Füruzan Hanım’ın aynı zamanda anne olması bu merakı daha da tehlikeli hale getirir. Nezihe Muhiddin, evlilikte maksadı neslin devamı olarak değerlendirir ve çocuklar da bu resimde vatana hizmet etmek, yararlı olmak üzere yetiştirilmesi gereken unsurlar halini alır. Bunun mümkün olması içinse kadınların anne olması gerekir ki annelik, “Türk kadının en akdes [kutsal] ve birinci vazifesi”ne dönüşür.³³ Nezihe Muhiddin, “en esaslı kanaati ve kadınlık hakkındaki temennisi”ni “memleketin ihtiyaçlarına cevap verecek, iyi birer valide olma” olarak açıklarken, bu “asli ve asil vazife” ifa edilmeden diğerlerinin “bir nümâyış ve tezahür”den ibaret kalacağına inanır.³⁴ Bu açıdan, Nezihe Muhiddin kadınların sadece doktor, mühendis, avukat, tüccar, sanatçı, milletvekili, bakan olmayı amaçlamasına taraftar değildir, “sosyal ahenk” için bunların ikincilliğinden yanadır.³⁵ Bununla birlikte kadınların “ilk ve esaslı vazifeleri” olan anneliği ifaya koşmakla diğer vatani vazifelerini ihmale mecbur ve mahkûm olmadığını vurguladığını da eklemek gerekir.³⁶

Evliliği, daha rahat süslenebileceği, daha rahat eğlenebileceği bir hayata

32 Nezihe Muhiddin, “Kadınlar ve Tayyare İanesi,” *Bütün Eserleri 4* içinde, 235.

33 Nezihe Muhiddin, “Türk Ocağı’nda İlk Kadın İçtimaiyatında Nezihe Muhiddin Hanımefendi Tarafından İrat Edilen Hitabe Aynen,” *Bütün Eserleri 4* içinde, 213-214.

34 Nezihe Muhiddin, “Analık Vazifeleri: Çocuklarımızı Nasıl Büyütmeliyiz?” *Bütün Eserleri 4* içinde, 222.

35 Nezihe Muhiddin, “Türk Kadını,” *Bütün Eserleri 4* içinde, 309.

36 Nezihe Muhiddin, “Analık Vazifeleri: Çocuklarımızı Nasıl Büyütmeliyiz?” *Bütün Eserleri 4* içinde, 222.

kavuşmanın aracı olarak gören Fûruzan Hanım, Feriha'yı da Avrupa'dan kıyafet getirtebilecek, zengin bir adamla evlenmeye ikna etmeye çalışır. Bu anlamda Fûruzan Hanım'ın evliliğe bakışında vatana hayırlı çocuklar yetiştirmek, Türk neslini idame ettirmek gibi "asil amaçlar" yoktur. Milli bilinçten yoksun olduğu için annelik telakkisinde de milli bir yan mevcut değildir. Anneliği ifa etmesi gereken bir vazife olarak da görmediğinden Feriha'ya annelik etmeye de pek istekli değildir. Âşık olduğu adamla daha rahat görüşebilmek, "maceralarına devam etmek"³⁷ için Feriha'yı yatılı olarak Dame de Sion'a verir. Fûruzan Hanım'ın bu tercihi, Nezihe Muhiddin'in kadınların eğitime dair önerileriyle de tutarlılık gösterir. Öyle ki nasıl memleket, gelecek nesilleri hazırlayacak annelere muhtaçsa o anneleri yetiştirecek ciddi eğitim kurumlarına da ihtiyaç vardır.³⁸ Diğer bir deyişle, kadınların eğitimi, memleketin çocuklarını eğitme vazifelerine dolayım-lanarak anlamlandırılır. Bu açıdan buradaki sorun, Fûruzan Hanım'ın ken-disini yetiştirecek ciddi ve milli bir eğitim kurumunun yokluğunda tahsi-lini misyoner terbiyesiyle yetiştirmiş bir mürebbiyeden almış olması ve bu nedenle "kültürün manasını bilmeyen [bir] Fransız müsveddesi"³⁹ haline gelmesidir. Daha da vahimi, kendi kızını da gerektiği gibi hazırlayamaması yani "manen ve maddeten kıymetli bir evlat yetiştir[ememesidir]."⁴⁰ Nezihe Muhiddin, savaşlarda zafer kazanmanın sadece askeri kuvvetlerin mükem-meliyetiyle olmadığını, asıl savaşın "mektepe meydanı"nda verildiğini ve "o saha-i irfanda manen galip olanlar[ın] maddeten muzaffer ol[duğunu]" da belirtir. Bu nedenle, Türk mekteplerine, Türk terbiyesine gösterilen ihmal ve kayıtsızlığın milli vasıf ve meziyetlerin ve ırksal seciyelerin kaybı gibi ciddi tehlikeleri beraberinde getireceği konusunda uyarıda bulunur.⁴¹ Ro-manın Feriha'nın eğitim aldığı kurumlara dair içeriğinde ortaya koymaya çalıştığı da işte bu tehlikelerdir.

Bu açıdan söz konusu mektepe bucağı olduğunda, anne kucağında gerekli terbiyeyi alamayan Feriha, burada da bu imkâna kavuşamayacaktır. Feriha 8 sene Dame de Sion'a devam edecek, burada "esaslı bir tahsilden ziyade yabancı bir dinin ahlak felsefesi"⁴² ile yoğrulacak; ardından da Amerikan Koleji'ne yazılarak "büsbütün ayrı ve aykırı çevreler"de yaşamaya devam edecektir. "Etrafı derin uçurumlu bir zihniyet, hissiyat ve telakki deniziyle öz yurttan ayrılmış yabancı bir hars ve terbiye usulleriyle idare edilen bi-

37 Nezihe Muhiddin, *İzmir Çocuğu, Bütün Eserleri 2* içinde, 202.

38 Nezihe Muhiddin, "Hitabe," *Bütün Eserleri 4* içinde, 158-159.

39 Nezihe Muhiddin, *İzmir Çocuğu, Bütün Eserleri 2* içinde, 202.

40 Nezihe Muhiddin, "Analık Vazifeleri: Çocuklarımızı Nasıl Büyütmeliyiz?" *Bütün Eserleri 4* içinde, 222.

41 Nezihe Muhiddin, "Hitabe," *Bütün Eserleri 4* içinde, 158.

42 Nezihe Muhiddin, *İzmir Çocuğu, Bütün Eserleri 2* içinde, 204.

rer ada" olarak tasvir edilen bu okullar,⁴³ Feriha'nın millî bir bilince sahip olamamasının, Fûruzan Hanım'la beraber, nedenleri olarak ortaya koyulur. Dame de Sion'da hüküm süren, "asrın köhne ve hurafatla dolu papaz aristokrasisi" iken, Kolej'de "keskin milyoner emellerini süslü, asri ve lüks bir perde ile örten Yenidünya garabetleri"dir.⁴⁴ "Türk yurdu ile hiçbir alaka ve rabıtası olmayan" bu okullar,⁴⁵ öğrencilerini de "içinde yaşadıkları, sayesinde yetiştikleri aziz topraklar"a, "Türk'ün öz gayeleri"ne karşı pervasız bir nankörlüğe sevk eder biçimde aktarılır:⁴⁶

"Mütarekede istila zabitlerini kollarına takarak, evlerine davet ederek düşman ayaklarına layık olmayan bu mübarek topraklara kuşbakışı bakan soysuz nazeninler ekseriyetle oranın cibilliyetsiz mahsulleri olmuştur. Siyasi bünyemizin zayıf, millî harslarımıza karşı kayıtsızlığımızın en acıklı bir devresi olan o zamanlarda, bütün bu acılıklara karşı küçük zümrelerden duyulan isyanlar pek az kendini gösterebilmiş, bu ıstırapı yaşayanlar da süsün, eğlencenin, hodbinliğin müsamahası altında sönüp kalmıştır."⁴⁷

Tüm bu açıklamalar, neden "memleket vakalarının Feriha'ya adeta temas etmeden geç[tiği]", niçin Feriha'nın "Çanakkale Zaferi'nden hiçbir gurur duymadığı gibi, istila hailesinin acısını da hissetme[diği]" sorularını yanıtlamak üzere yapılır.⁴⁸ Bununla birlikte, Çanakkale Zaferi'nin yıl dönümüne tesadüf eden bir tarihte Kolej'de Amerikalı bir hatibenin savaş karşıtı konuşmasının bitiminde söz alan Türkçe muallimi Leyla Hanım, Feriha'da bir şeyleri değiştirir. "İnanlı Türk kızı" Leyla Hanım'ın Türk'ün seciye ve ayırtlarına dair övgüsü, kan kardeşlerinin ağırbaşlı yumuşaklığına dair anlattıkları, Türklerin kendisine dokunmayana gül yaprağı bile atmayacak kadar çelebi olduğunu gösteren görenek ve örneklerden bahsetmesi, Feriha'da millî bir gururun belirmesine yol açar. Bu gurur, Leyla Hanım'ın Türklerin aziz bucağına, ulu bayrağına el ve göz atana karşı bir arslan kesileceğine dair sözleriyle daha da şiddetlenir. Feriha, Türklerin öz yurdunun haksız düşman istilasına uğradığını, Türkleri gene kendi öz imanının kurtaracağını, sonra da sulhu korumak için askerî, iktisadi, ilmi açıdan kuvvetli olmak gerekeceğini Leyla Hanım'dan öğrenir. Çocuklara beşikten itibaren sulh ninnisi söyleyip onları uyutmak yerine kahramanlık menkıbeleri anlatmanın, gözlerini dört açmanın şart olduğunu, şuurlu ve soylu bir asker terbiyesinin terbiyelerin en güzeli, en üstününe tekabül ettiğini de ondan dinler. Leyla Hanım'a göre,

43 Nezihe Muhiddin, *İzmir Çocuğu, Bütün Eserleri 2* içinde, 206.

44 Nezihe Muhiddin, *İzmir Çocuğu, Bütün Eserleri 2* içinde, 206.

45 Nezihe Muhiddin, *İzmir Çocuğu, Bütün Eserleri 2* içinde, 207.

46 Nezihe Muhiddin, *İzmir Çocuğu, Bütün Eserleri 2* içinde, 207.

47 Nezihe Muhiddin, *İzmir Çocuğu, Bütün Eserleri 2* içinde, 207.

48 Nezihe Muhiddin, *İzmir Çocuğu, Bütün Eserleri 2* içinde, 207.

memleketini müdafaa eden, mert, cesur, fedakâr, ölüme hakaretle bakan ve en kuvvetli bir düşmanı bile arkasından vurmaya tenezzül etmeyen yağız bir Türk kahramanı, misilsiz bir fazilet abidesidir ve çerçevesi milli ülküler uğrunda ölmeyi bilenler, yaşamayı ve yaşatmayı da herkesten iyi bilir.

Nezihe Muhiddin'in araya girerek, Fûruzan Hanım'ı telafi etmek istercesine, Leyla Hanım kisvesinde irat ettiği bu hitabenin en önemli kısmı ise Milli Mücadele'ye dairdir. "Ey öz Türk kızları!" diye başlayan bu kısımda, Leyla Hanım, Milli Mücadele'yi, büyük Türk başkanını da doğuran "Anadolu'da başlayan büyük korunma kalkışı" olarak konumlandırır. Romanın yazıldığı dönemden geriye bakan, retrospektif bir anlatı olarak kurulan bu kısımda, "bu kutlu başkan"ın "Türk tarihinin bitimi gelmeyen büyük bir inkılap dönümü[nü] başla[tacağı]" da müjdelendir. Bu noktada, Türk kadınlarına düşen vazifeden de bahseden Leyla Hanım, Türk kadınlarının yapmaları gereken "en arık ve değerli iş"in "çocuklarımızı, çalışkan, sanatkâr, bilgili ve derin bir yurt aşkı ile yetiştirmek" olduğunu söyler. Çünkü canla başla beklenen zaferden sonra ilim ve sanayi savaşı başlayacaktır.⁴⁹

Leyla Hanım'ın sözlerinin Feriha'da yaptığı değişiklik, annesinin etkisinden çıkıp, bir Türk okuluna, Erenköy Kız Sultanisine yazılmak olur. Kendini hapishaneden yeni çıkmış bir mahkûma benzeten Feriha için bu okul, "ilk vatan bucağı"dır. Benliğini tanımaya, beyinde ve ruhunda perde perde açılan aydınlıkta gözleri kamaşarak kendine gelmeye, damarlarında akan kanın hangi kaynaktan hararet aldığını anlamaya başlayan Feriha, "Türk'ün mert ve necip kahramanları"nın burada tanır; İstanbul'u saran İtilaf felaketine ağlar ve Mustafa Kemal Paşa'yı burada tanır. Öz yurdunun, Türk diyarının korkunç bir buhran geçirdiğinin farkına varır. Ancak "küçük ve narin" elleri, "birçok fena tesirlerin altında kalmış olduğundan", yurduna ihtiyaç duyduğu desteği vermekten acizdir. Feriha'nın yapabileceği tek şey, Milli Mücadele'ye uzaktan bakmaktır.

Sonuç: Yener'in Hikâyesine Eklenmek

İzmir Çocuğu, II. Abdülhamit Dönemi'nde padişaha yakın paşalardan birinin kızı olarak önce Nişantaşı'nda dış dünyadan habersiz, sonra Paris Se-faret Müsteşarı'nın eşi olarak Avrupa'da müsrif ve şaşaalı bir ömür süren, "Fransız müsveddesi" Fûruzan Hanım'ın kızı Feriha'nın Milli Mücadele Dönemi ile başlayan gelgitli bilinçlenme, milli bilince erişme sürecini anlatır. Romanda Fûruzan Hanım'a geniş bir yer ayrılırken; Fûruzan Hanım karakteri Feriha'nın nasıl yetiştiğinin gösterilmesiyle memleket aşkından, anayurt bağlarından yoksunluğunun dayanaklandırılmasına yardım eder.

49 Nezihe Muhiddin, *İzmir Çocuğu*, *Bütün Eserleri 2* içinde, 209-211.

Böylelikle de olması gerekenin tersi olarak Fûruzan Hanım, metnin “olması gereken/makbul anne” tasarımının kötü bir örnek vasıtasıyla ortaya konulmasını sağlar. Anne ilgi ve şefkatinden uzak, vatan ülküsünden habersiz bir halde; Fransız liseleri, Amerikan kolejlerinde memleketinde olanlara temas etmeden, manevi bir kimsesizlik içinde büyüyen Feriha’yı “özüne yaklaştıran”, ancak uzaktan bakabildiği Milli Mücadele olur. Kadın hatipler ya da kadın muallimlerin etkisiyle başlasa da Feriha’nın asıl dönüşümü, Milli Mücadele’ye uzaktan bakmaktansa onu doğuran acıları doğrudan deneyimleyen, kendi bilinçlenme sürecini de böylece geçiren İzmirli Türk genci Yener sayesinde olur. Yener’e layık olma gayesiyle Feriha, önce şehit çocuklarına muallimlikle, sonra da romana adını veren “İzmir çocuğu”nu doğurarak annelikle Türk inkılabına katkıda bulunur. Feriha’nın “Türk kadını” olarak doğumu, bu anlamda ancak kendi çocuğunu doğurduğunda gerçekleşir. Öyle ki, roman Feriha’nın hikâyesini anlatsa da Feriha ismini romana verebilir bile değildir.

Kaynakça

- Muhiddin, Nezihe. *Bütün Eserleri 4*. Hazırlayan: Yaprak Zihnioğlu, İstanbul: Kitap Yayınevi, 2006.
- Muhiddin, Nezihe. *Bütün Eserleri 2*. Hazırlayan: Yaprak Zihnioğlu, İstanbul: Kitap Yayınevi, 2006.
- Muhiddin, Nezihe. *Bütün Eserleri 1*. Hazırlayan: Yaprak Zihnioğlu, İstanbul: Kitap Yayınevi, 2006.
- Özkay, Nesli. “Nezihe Muhiddin ve Türk Kadın Yolu Dergisi.” Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, 2017.
- Zihnioğlu, Yaprak. *Kadınsız İnkılap: Nezihe Muhiddin, Kadınlar Halk Fırkası, Kadınlar Birliği*. İstanbul: Metis Yayınları, 2003.